

ARS POETICA LUI DUMITRU MATCOVSCHI

Dr. hab. Alexandru BURLACU
Institutul de Filologie al AȘM

ARS POETICA OF DUMITRU MATCOVSCHI

Summary. The study attempts to define Dumitru Matcovschi's poetics which, enerally, oscillates between the Orphic and Messianic temptations. As the lyric poems somehow helped the poet to impose himself as far back as in the 60s, his Messianic poems made him a „convicted” poet. In Matcovschi's opinion, the man of arts is to be firstly a good citizen. In his best poems he polemizes with heads of totalitarian form of government, in an ostentatious way he shows off his Romanianism, he has an unhidden respect for classical culture, he writes simply and stylizes using folk elements the happiness of existing; he brings in the fore-ground, praises other values but not those imposed. In this confession there is an immense drama of „a man under the times”.

Keywords: ars poetica, Orphic and Messianic poems.

Rezumat. În acest articol este definită poetica lui Dumitru Matcovschi care a oscilat între tentația orfică și cea mesianică. Poetul, în cele mai bune poeme, polemizează cu spânii regimului sovietic, în mod ostentativ își etalează identitatea românească, are un nedisimulat respect pentru cultura clasică, scrie simplu și stilizează folcloric bucuria de a fi. În ars poetica sa se desprind, în germene, relațiile antitetice ale unui sistem poetic, ale unei existențe guvernate de principiile binelui și ale răului, iar versul său devine în permanență un descântec de alb și negru.

Cuvinte-cheie: ars poetica, poeme orfice și mesianice.

Cu siguranță, poezia lui Dumitru Matcovschi trebuie căutată în *Casă părintească* (1968), *Descântece de alb și negru* (1969) și *Melodica* (1971), ultima o rescriere a „descântecelor”. Mai ales aici, dar nu numai aici, esența poeziei sale e în pornirea donquijotească de restaurare a normalității într-o lume totalitară.

Poetul, în cele mai bune poeme, polemizează cu spânii regimului sovietic, în mod ostentativ își etalează identitatea românească, are un nedisimulat respect pentru cultura clasică, scrie simplu și stilizează folcloric bucuria de a fi. Într-o *ars poetica*,

poate nu cea mai originală, dar foarte reprezentativă pentru întreaga sa carieră de scriitor proscris, se desprind, în germene, relațiile antitetice ale unui sistem poetic, ale unei existențe guvernate de principiile binelui și ale răului, iar versul său devine în permanență un descântec de alb și negru:

„Mi-am făcut un strop de casă
într-un strop de rouă, mic.
Numai eu și numai cerul
într-un strop de rouă, mic”.

Prin urmare, universul său intim e „un strop de casă”, un „strop de rouă, mic” (cum stropul reflectă globul), un microcosmos care încapă macrocosmosul infinit, pentru că interiorizarea, ca „stare de grație”, este condiția *sine qua non* a poeziei. Într-o lume ca o temniță, cum e societatea comunistă, poetul trăiește și gândește liber numai „într-un strop de casă”, pentru că numai în fabuloasa casă nu se profanează (nu se bastardizează) arta.

Adeseori, într-o lume ca un teatru (uneori, ca o poveste, ca un spectacol, alteori, ca un scenariu, ca un film), poetul încearcă, histrionic (neamul Cain încă nu s-a stins!), mai multe măști emblematice: fie a unui „mare nebun înțelept” (în marea literatură numai nebunii spun adevărul), fie a unui osândit, „condamnat” (însemne sigure ale poeziei moderne).

În criza identității poetice, la masa tăcerii, el încearcă să exprime adevărul care într-o destăinuire folclorizantă îl șochează, căci ia proporții și efecte magice, ca într-un film de groază:

„Masa mea de scris
spânzură-n abis”.

Dar nemaiauzit, libertatea sa, „într-un strop de casă”, mai poate fi curmată doar de frica de hârtie:

„dar mi-i teamă mie
numai de hârtie.”

(Destăinuire)

Și era o nebunie ca tot pe atunci să întrebe răspicat: „Omule, de ce-ai tăcut/ când pe suflet ți-au călcat/ și ți-au spus că ești un altul./ nu ești cel adevărat?” (*Omule, de ce-ai tăcut*, 1967).

„Mi-am făcut un strop de casă” este „tema cu variațiuni” ale altor arte din *Descântece de alb și negru*, intertextualizate, reluate cu aceleași imagini esențializate, devenite obsedante, dar mai toate centrate pe ideea, potrivnică sistemului, „mă știu stăpân aici”, pe această „palmă de pământ”, „mai departe de secure,/ mai aproape de izvoare”, ca după aceste sincerități să rămână pe drumuri, fără o sursă de subzistență, iar elementul biografic, de acum încolo, transfigurându-se organic în structura liricii sale.

Într-o altă defnire a poeziei se face dezvăluirea:

„Ș-apoi casa nu mi-i/ la capătul lumii,/ și nu mi-i
cetate/ cu porți ferecate/ și cu zid de stâncă,/ și cu
apă-adâncă/ de jur-împrejur,/ și eu nu sunt fur,/ și nu
sunt ocnaș,/ .../ și nu știu să vând/ palmă de pământ/
ce-o am moștenire –/ numai cimitire/ lângă cimitire.
/ Casa mea-i o casă/ cu streășina joasă,/ cu poarta
deschisă,/ fereastra deschisă/ și ușa deschisă./ Soare-afară,
/ soare-n cămară,/ soare-n călimară./ Noapte-afară,
/ noapte-n cămară,/ noapte-n călimară./ Niciodată nu voi ști/
să fac zi din noapte/ și noapte din zi” (*Destăinuire*).

Poemul, cu care se deschide volumul *Melodica*, este doar în aparență o cântare în simboluri lejere, un joc gratuit. Simbolistica, într-o lectură pripită, se arată foarte transparentă, dar raportată la regimul aluziv al volumului precedent, retras din vânzare, interzis de cenzură, multe imagini reiterate obsesiv fac, în ultimă instanță, apologia reîntregirii, rotunjirii neamului, a suflării noastre, căci cum altfel ar putea fi înțelese aceste interogații ludice și inocente, la prima vedere, dar nu și pentru „ochiul vigilent”: „Cine-a vrut/ să-mpartă-n două/ stropul de rouă?// Cine-a vrut/ să taie-n două/ stropul de rouă?// Stropul de rouă/ s-a risipit./ Poate cuțitul/ n-a fost ascuțit./ sau poate că cel/ ce tăia/ avea/ mână grea?// Stropul de rouă/ s-a-mprăștiat./ Stropul de rouă/ în pământ a intrat./ Și-a rămas firul de iarbă mic./ Și n-a mai rămas nimic” (*Cine-a vrut...*). Norocul unor asemenea bucați este că artistul triumfă asupra profetului:

„N-are geam și n-are ușă
către noapte casa mea,
ci-are geam și are ușă
către ziuă casa mea.”

Lumea poetului e o casă miraculoasă, metamorfozată în leagăn, iar soarele, rodul, sămânța și viața în toată splendoarea ei alcătuiesc temele fundamentale ale unei poezii de formulă tradițională, ușor stilizată în armonii și sonori, ritmuri, legănări și descântece folclorice, dar cu hiperbolizări și lito-tizări (deformări imagistice, însemne certe ale modernității). Poezia acum e ca o casă fermecată:

„Către ziuă, către soare,
către strugur, către sat,
către frunză, către floare,
către spic de grâu bogat.

Și cum bate vântu-afară
mai în sus și mai în jos,
casa mea se face leagăn
și mă leagănă frumos.

Mai aproape de albastru,

mai aproape de senin,
mai departe de amarul
rădăcinii de pelin.”

(*Mi-am făcut un strop de casă*)

Această *ars poetica* prefigurează, de aici încolo, o lume maniheistă, un univers imaginar structurat antitetic, cum zice poetul, „între da și nu” („Între da și nu încap/ un pământ cu două ape./ Una-n zbulcium ca o soartă./ alta tulbure și moartă”), dar care nu se deosebește, în spirit, de celelalte arte de mai târziu. O precizare se impune totuși. Deși spațiul fictiv al poeziei lui Matcovschi e populat și marcat de ființe și lucruri cu semne bune, casă părintească, sămânță, fructul dulce, mărul de pe ram, soarele rotund, sânii tari de fată, Harap Alb, Făt Frumos, Don Quijote etc., dar și de semne rele, oarecum generale și abstracte: secure, coasă, pelin, „apa care ne desparte” sau personaje malefice de sorginte folclorică, biblică, mitologică sau livrescă: spâni, păgâni, câini, furi, omul negru, Cain, Baraba, Moțoc, pigmei, mirmidoni, iar mai încoace, satrapi, cadâne, rozătoare care: „Rod și rod, se-aud cum rod,/ rozătoarele rod, tot./ În pământ rod, rădăcina./ Și în soare rod, lumina” (*Purificarea*), totuși lumea nu e văzută doar în alb și negru; regimul contrastelor, de regulă, se aplică preponderent în satire și blesteme mult mai târziu, când piciorul de plai, într-o viziune deformatoare, devine un „eden sinistru”.

Proclamarea și practicarea de către Matcovschi a unei, doar în aparență, arte poetice rudimentare, dar simple și eficace care uza (și chiar abuza de) o astfel de simbolistică, elementară, foarte accesibilă, venea după ce „îngerii roșii” i-au interzis volumul *Descântece de alb și negru*, care nu excela în ambiguități sau cine știe ce parabole, aluzii, mai mult sau mai puțin transparente.

Într-o notă, la volumul *Neamul Cain* (2008), poetul ironizează pe seama unuia dintre „clasicii vii”: „Aveam experiență „clasicii”. Băgătorii de seamă și-au făcut hatârul în voie așadar. Negru pe alb, în recenzia din 6 ianuarie 1969, George Meniuc scria, cu trimitere la unele poeme din volumul „cu clenci”: „Moțoc” e un nonsens în condițiile noastre de viață”; „Tristețea acestui poem devine de plumb când se destăinuiește că palma de pământ moștenită e „numai cimitire lângă cimitire”. Astfel, „clasicul viu” știa foarte bine ce vor „responsabilii” și deschidea paranteza: „Firește, după cele două războaie, după răscoale și revoluții, foamete și nedreptăți sociale, „palma de pământ” e adânc rănită de multe drame umane. Dar numai asta a rămas? Și de ce „masa de scris spânzură-n abis”, oare creația nu-i o bucurie prin sine însăși, ca înflorirea merilor, ca trulul pă-

sării?”. Ca o replică la un atare mod de a înțelege poezia, Matcovschi avea să-și releve esența statutului său de poet damnat: „La masa tăcerii divine,/ în fața cuvântului drept,/ se luptă poetul cu sine,/ un mare nebun înțelept//...Prostimea așteaptă, nu vine/ Mesia, icoanele cad./ La masa tăcerii divine/ poetul ca un condamnat”. (*Condamnat*).

Vocația socială a poeziei sale, în linia mesianică, va răbufni mult mai târziu, abia după '86, când cetățeanul o ia înaintea poetului, iar unele versuri (ale cântărețului, ale tribunului) se disting favorabil prin limpezime, prin deplină claritate, dar mai având și ceva din durerea și farmecul poetului anonim:

„Trecută prin foc și prin sabie,
Furată, trădată mereu,
Ești floare de dor, Basarabie,
Ești lacrima neamului meu.”

(*Basarabie*)

Deocamdată însă, multe poezii seamănă cu simularea unui spectacol dramatic. Un spectacol fără sfârșit. Într-un poem mai recent, *Prin absurd*, lumea e ca un scenariu continuu: „Viața lumii, de când lumea, un scenariu”, iar poetul, un regizor care pune în scenă natura dilematică și contradictorie a ei. Câte o poezie este o perfectă bijuterie: „Murea pe scenă cineva,/ Un foarte bun actor murea,/ Ș-un spectator aplauda,/ Iar altul lacrima-și ștergea// Cel spectator ce-aplauda/ Actor și el a fost cândva,/ Iar cel ce lacrima-și ștergea/ Un muritor de rând era// S-au poate invers. Dar acum/ Nu mai importă ce și cum – / Eu doar atât am vrut să spun:// Un foarte bun actor murea/ Ș-un spectator aplauda,/ Iar altul lacrima-și ștergea” (*Murea pe scenă cineva*). Frumusețea unor asemenea poezii stă în muzicalitatea lor, atinsă prin reiterări abundente la nivel fonetic, lexical și sintactic, fapt care intensifică și accentuează armonia lor intrinsecă. Unele bucăți, având parcă ceva din „lirica de estradă”, cer a fi puse în scenă.

Tot o înscenare, în spirit justițiar, e antologica și memorabila *mea culpa, Sunt vinovat* (1987), concepută într-o binecunoscută descendență a mării literaturi. În viziunea lui Matcovschi, artistul e dator să fie mai întâi un bun cetățean: „Sunt vinovat, Moldova mamă,/ sunt vinovat că ani de-a rândul/ un parvenit, cel mai de seamă,/ nebun, ți-a pângărit cuvântul// și obiceiul, și durerea,/ și sărbătoarea, și lumina,/ și dorul, taina, haina, mierea/ pe care-o aduna albina// Sunt vinovat și rău îmi pare,/ că versul prea mi-a fost de odă,/ de osana, de înălțare,/ cum poruncise Despot vodă”. Această violentă acuză în fața maicii, într-un sens mai larg, a țării, este un fel de rechizitoriu, o autocondamnare pentru infracțiunile

unui supraeu (păcate, desigur, Matcovschi a avut, ca omul, dar exagerează, ca poetul).

Comanda socială, înțeleasă ca o poruncă a lui Despot vodă, la care tribunii răspundeau cu imnuri și ode, e total blamabilă: „Sunt vinovat că-am spus minciuna,/ să fug am vrut de „complicații”/ când mi s-a oferit tribuna/ și mi s-au pregătit ovații// Sunt vinovat că-ai mei, amicii,/ m-au părăsit, principialii,/ și m-au înconjurat piticii/ cu ordine și cu medalii// Sunt vinovat că-am plâns în mine/ și n-am avut curaj odată/ să plâng de față cu vecinii,/ să mă-nțelegă, să mă creadă// Mă pedepsește, maică, dară,/ nu mă jeli, nu-i omenește./ M-am poticnit odinioară/ și teama grea mă urmărește// Nu cer un pic de îndurare./ Pentru păcate se răspunde./ Mi-ar fi povara mult prea mare,/ de-aș încerca a mă ascunde.”

Sintagma „sunt vinovat”, reiterată anaforic, intensifică sentimentul regretabilei culpabilități. E în această spovedanie și o imensă dramă a „omului sub vremi”. Altădată, caracterizând generația șaiצעecistă, poetul avea să atenționeze: „Din marea conflagrație venea, din foamete și deportări. N-a făcut de răs și de ocară Basarabia. Niște descântece, de alb și negru, mi-au apărut în anul 1969. Era cea de a patra carte a mea. În câteva zile a dispărut din librării, nu că s-a realizat, o, nu, a fost arestată, pur și simplu. Nu cenzurată. A scris, a editat o carte cu săgeți și Petru Cărare, în anul 1972. Și cartea lui a fost arestată, pur și simplu. Nu cenzurată. A scris, a publicat un volum de poeme și Mihail Ion Cibotaru, în anul 1977, *Temerea de obișnuință*. Și acesta a fost arestat, pur și simplu. Nu cenzurat. A scris și Gheorghe Cutasevici o plachetă de versuri, în anul 1980. Tot arestată a fost, un acrostih nu le-a convenit băgătorilor de seamă, România.”

Oricât de paradoxal ar fi, estetica lui Dumitru Matcovschi este, într-o expresie la modă astăzi, o est-etică, adică, mai întâi, o etică a scrisului post-sovietic, a scrisului la libertate, scăpat din menghina cenzurii (între altele: Matcovschi a fost supus unei critici acerbe din partea unor lachei ai sistemului totalitar, unii dintre ei, din păcate, ajunși academicieni, dar nu fără concursul poetului). Uneori în versul său răzbate o sinceritate absolută și amară: „Trăiește fiecare/ cum poate, nu cum vrea”. Și astăzi, chiar dacă nimeni nu se pronunță deschis, est-etica scriitorului basarabean, în ochii mai multora, rămâne, fără mult înconjur, totuși oarecum bizară, chiar stânjenitoare, cel puțin, din punctul de vedere al unor neofiți ai „ismelor” de ultimă oră.

La prima vedere, e o estetică, într-adevăr, greu de înțeles. Într-o dezvoltare normală, într-o evoluție de după poezia unui George Bacovia, Lucian Bla-

ga, Tudor Arghezi sau Ion Barbu, dar mai ales după Eminescu, pentru care D. Matcovschi are un respect, un cult deosebit, sunt foarte riscante unele dialoguri de texte, experimentele intertextuale în maniera lui Goga, Coșbuc, Alecsandri sau Eminescu într-un caz ca acesta: „Ce-ți doresc eu ție, maică Românie,/ dorul și nădejdea sufletului meu?/ Să rămâi aceeași veche ctitorie/ unde face slujba însuși Dumnezeu.//... Ce-ți doresc eu ție, maică Românie?/ Niciodată sclavă, roabă să nu fii./ Iar pe mucenica fată Basarabă,/ supărare, rog-te-rog, să nu mai ții.// A vândut-o cine, că-i și azi vândută?/ La străini vândută, slugă a rămas./ Umblă sărăcuță, umblă abătută,/ umblă singurică, plină de necaz”. Cu asemenea versuri din poemul *Întâi decembrie* (1998), dacă ar fi fost scrise ceva mai înainte, poetul nici nu ar fi fost băgat la pușcărie, ci – zdrobit sau dispărut fără urmă. (Andrei Lupan, un stâlp al regimului, rima „România” cu „pântecăria”).

Postmoderniștii sunt mult mai inventivi în transfigurările lor lupanare. Dar nu de aici provin și animozitățile dintre șazeciști și optzeciști, dintre moderniști și postmoderniști:

„Voi credeți în icoană,
eu nu cred în pustiu.
Fără podoabe slova
mi-o scriu, nu-i de muzeu.
Rămâneți voi cu moda,
Eu cred în scrisul meu.”
(*Izvod*)

Și aceasta, în pofida faptului că atât unii, cât și alții își revendică modelele de la aceiași mari înaintași. Este vorba nu numai de o altă sensibilitate sau mentalitate, de o dispută de creație dintre „părinți” și „copii”, ci, mai curând, de o criză profundă a artelor poetice, de lipsa unor idei clare și idealuri noi pe potriva unei societăți deschise, într-un alt secol și mileniu. Discursul lui Matcovschi e de o mare virulență: „Ca o cohortă, un nou, un val./ Un front, o frondă, dezmaț fatal.// Lăieți de serie, poeți în grup./ Scriu cu mizerie, sub// orișice limită, orice nivel,/ orișice critică, orice drapel.// Oameni de ceară, un calapod./ Fac de ocară Parnasul tot.// Oameni de paie, fără de rost./ Bârzoii, bârzoaie. Restant, un post.// Mustesc de ură: „Suntem, vom fi!”/ O lume sură, o ceată gri.// N-au nici criterii, nici simțământ./ Nu că mă sperii, mă înspăimânt.// Nicio morală, niciun temei./ Se bat, se-mbală, ei înde ei.// Băute mutre de parpaleci./ În suflet – cutre, în veac – beșlegi.// Cuvinte sterpe înșiră sterp./ Venin de șarpe, clocesc și fierb.// Pe două maluri, cu nu și da,/ mari idealuri nu vor dura.// Fără virtute pe buză, dar/ cu

altă muză și cu alt har.// Le dete soarta puțin noroc/ și spurcă arca orice flaimoc.” (*Parnas de ocară*). Nu cunosc la noi un poem satiric mai dur.

Dacă ideologii comuniști nu ar fi fost niște cretini incurabili, iar reacția postmoderniștilor ar fi fost mult mai puțin extremistă (e adevărat: lucru imposibil de imaginat într-o permanentă bătălie canonică), poate că n-am fi avut explicații simple, simple ca acestea: „Nu poate fi poetul certat cu morală. Mărgioara, Basarabia, întotdeauna a preferat etica esteticii. Omul nostru nu face umbră pământului. Luptă din greu pentru viață, cu nevoile luptă, cu antihristul, cu cel viclean. Stupidă fanfaronada unor colegi care și-au drapat, își drapează nula cu meritele altora. Stupidă tăcerea unor poetaștri care acceptă viața așa cum este, dar mai ales cum vor cei de sus, puterea. Stupidă amicitia nonvalorilor care-și fac pedestal și se burică să ajungă cerul cu mâna... Am crezut și cred, mai cred, că poezia a fost, este și va fi întotdeauna ardere, zbatere, clipă unică, dor. Poetul, dacă nu e luptător, nu e nimic. Pe cei care aleargă la palat cu ditirambii în gură – îi ocolesc, îi neg, îi deneg. Colaboraționistul rămâne și azi trădător, fie chiar dăruit cu har”. Aceste note, în prefața autorului la volumul *Neamul Cain*, sunt de fapt replici dure la o stare de lucruri din literatura noastră de ultimă oră: „Fără cititori, poetul nu face un ban chior...” Și în imediată continuare: „... rezist curentelor, torențelor, nu mă satur de viață”.

Ideea angajării sociale a poeziei (idee veche cât lumea) dă apă la moara mai tinerilor care se arată furioși pe „versurile idioate ale lui Grigore Vieru” și pe poezia basarabenilor în linia mesianică a lui Goga și Cotruș. Cosmopolitismul este damnat cu patosul unui naționalist sadea, într-o lume pretins civilizată:

„Eu am crezut și cred, mai cred,
ca-ntâia oară,
că nu-i poetul, nu-i poet
fără de țară.”
(*Acord*)

Concepția sa despre statutul poetului și al poeziei Matcovschi o expune într-o formă esențializată în *Ce-i poezia*, un adevărat poem în proză. El insistă pe idei mai vechi și noi și lansează declarații antologice că, de naționalitate, e poet sau că s-a născut și trăiește în țara poeziei. Că poezia este aerul pe care îl respiră. Poezia este dor, este har și muncă de Sisif, iar poetul – un mare înțelept nebun, un ocnaș, un condamnat, dar, prin deducție, și un Orfeu, și un proroc. Matcovschi (are țară, are datină, are casă părintească, ar putea susține că „Europa are nevoie de

mine, nu eu de Europa”) este un conservator nu doar prin atașamentul său de o claritate clasică pentru trecutul și idealul național, dar și prin opțiunile și ideile sale literare, prin poetica sa. Iată, într-un limbaj abrupt și sincopat, o definiție complexă, metaforică a poeziei sau, mai bine zis, câteva caracterizări aforistice, în stilul său inconfundabil: „Stare poezia, ca și dorul. În cuvânt, în vocală, în vers poetul renaște. Îmbătător aerul, mai blândă lumina, mai frumoasă lumea, mai veșnică. Eu nu sunt de fier, tu nu ești de fier, trăiesc, trăiești, mă bucur, te bucuri, plâng, plângi, pământul ne ține, care altă minune mai mare decât pământul? Ca și pământul – cuvântul. În fața naturii, în fața cuvântului, sfâșiat de gânduri, prin însăși menirea sa, dar și prin absurd, poetul singur e, ca orișice creator, umilit de putere, nedreptățit de cruda rânduială.”

Sau: „Întâi și întâi să nu viclenești, să te contopești, una să fii cu sufletul bântuit de jelanii. Omul de alături va căuta în tot și în toate semnul. Dăruitul cu har. Prorocul. Să-l apere de răutăți. Omul crede, vrea să creadă. Și se roagă. Și cuvântul astfel de rugăciune e. Și răul astfel nu sloboade rădăcini, nu lăstărește, nu ne încovoiaie, nu ne cătrânește.”

Sau: „Poetul adevărat nu-și spune aleanul de dragul aleanului, de mântuială. Superficialitatea în artă, aidoma cancerului, distruge vieți, molipsitoare, otrăvitoare”.

Sau: „Ca sărbătoarea poezia, ca tămada, ca învierea, ca binecuvântarea. Partea esențială a caracterului nostru. Tânăr poetul în vecii vecilor cu bucuria și durerea acestei lumi. Ca și profetul tânăr. Ca și preotul tânăr. Creator de frumos. Creator de valori. Purtător de făclie”.

Sau o altă definiție a poeziei: „Gândul sec, rece fără tremure, fără simțământ – repugnă. Nu pot exista poeme fără simțire. Muncă de Sisif munca poetului. Neînțeleasă de mulți, nedreptățită de lege. Numai și numai de aceea, că poetul a fost, este, va fi întotdeauna în slujba adevărului. Poetul, repet. Nu scribărețul. Nu gașca.”

Sau: „Lupta de contrarii, aceasta este și va fi sursa existenței, dăinuirii noastre; cu cine suntem, cine suntem, – ne vom întreba, ai luminii sau ai întunericii, cu Baraba sau cu Fiul Isus, cu Abel sau Cain, cu Mozart sau cu Salieri, cu monstrul sau cu Mielul, cu binele sau cu răul.”

Sau o altă autocaracterizare: „Sunt și mă bucur că sunt poet de naționalitate. În țara poeziei m-am născut și trăiesc...” (*Ce-i poezia*). Mai pe scurt, Matcovschi crede că poezia trebuie să redevină, cu adevărat, dor, să redevină o viziune atotcuprinzătoare asupra lumii sau, cum afirmă filozoful, o dimensi-

une ontologică românească.

Nu e un alt poet basarabean, mai ritos, care, cu atâta ardoare, să deteste antipoezia (deși în multe atitudini e un foarte hotărât antipoet, în spirit anarhic, de o manieră avangardistă în expresie, cum e, spre exemplu, în *Ce-i poezia*). Fără a exagera, Dumitru Matcovschi este o mare conștiință suferindă și, cum se spune, un „mare român”.

Stropul de rouă, lacrima, pământul, sămânța, rodul, în poezia lui Matcovschi de ultimă oră, trec prin strașnice metamorfoze:

„Rătăcitor muncitul,
pământul, strop abia,
în univers, în vidul
cel ca prăpastia.

Adânc vuia abisul
și noaptea se lăsa,
și eu eram proscrisul
străin în țara sa.

Năprasnică furtuna
a fost și a rămas.
De spini, de crini, cununa
aceeași, ieri și azi.

O poartă, spân o poartă,
o poartă și arap.
Unul bătut de soartă,
altul bătut în cap.”

(*Erată*)

Imnurile și rapsodiile de odinioară tot mai frecvent sunt înlocuite de blesteme și descântece, iar poetul rămâne unul dintre puținii care „simte enorm și vede monstruos”. Ca să nu scandalizăm lumea, ilustrăm afirmația printr-o gradație descendentă de epifore dintr-un superb poem *Neamul Cain* (cu un moto eminescian, „*încă nu s-a stins*”), care dă și titlul ultimului său volum:

„De necrezut: căzuți și decăzuți,
dar nu se trec, nu pier, împart, despart
iubiri, năpăstuiți, trăiri, virtuți.
Nu te deplâng, nu voi popor bastard.

De necrezut: și samurasla soi.
Rar soiul, cel mai rar, necompromis.
Nu-i nicăieri în altă parte ca la noi.
Nu te deplâng, nu voi, popor proscris.

De necrezut: nepoți și strănepoți,
Vajnici și strajnici – n-au mai fost nicicând! –
Osia ung, ajung mari patrioți.
Nu te deplâng, nu voi, popor înfrânt.
De necrezut: părinte, frate, fiu,

Beau cu stacana votcă și se bat,
Se dau în pâra, scriu, denunțuri scriu.
Nu te deplâng, nu voi, popor ingrat.

De necrezut: vii, morți, pomanagii
În țintirim ca la comând se strâng.
Unul pustiu și încă unul, sute, mii.
Nu te deplâng, nu voi, popor nătâng.

De necrezut: nici of, nici aoleu.
Săraci lipiți, de bani avizi, delaolaltă
Jucăm pe funii, râde Cain, semizeu,
Pâraie lacrimile curg și put a baltă.”

Cu tânguială și tăgadă, cu durere și „blasfemii”, se dau alte dimensiuni ale degradării piciorului de plai, unde încă mai rămâne stăpân „omul negru”, lumina se întunecă, lacrima se strică. Acest poem, plin de foc, este ilustrativ nu numai ca artă poetică, dar și ca expresie în linia „poeziei de granit”, și ar putea deveni esențial pentru lirica tribunului. Poetul crede, mai crede și astăzi că poate schimba lumea unui „eden sinistru”, deci existența noastră, oricât de trist ar fi, a unui „popor bastard”, „popor proscris”, „popor înfrânt”, „popor ingrat”, „popor nătâng”. Întâmplător, „baltă” e poanta acestui virulent poem? Simbolic sfârșit!? Nimic de zis.

Idel Ianchelevici. *Plonjorul*, 1939, bronză, h 250 cm, Liège, Belgia